

Пуліна Вікторія

ORCID 0000-0002-3412-877X

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: dezi67@ukr.net

Богун Микола

ORCID 0000-0002-7643-3027

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: nicbogun@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПОРІВНЯЛЬНЕ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО»

У статті окреслені сутнісні моменти викладання курсу «Порівняльне релігієзнавство» для здобувачів вищої освіти за релігієзнавчим спрямуванням. Увага акцентується на методологічних та методичних аспектах викладання курсу, враховуючи домінуючий фактор порівняльного аналізу, який передбачений у назві курсу. Розкриваються перспективи застосування компаративного методу для більш ґрунтовного усвідомлення релігійних процесів та опанування міжрелігійної взаємодії в історичному та сучасному контекстах.

Мета статті – окреслити методологічні основи викладання курсу «Порівняльне релігієзнавство» та представити певні авторські методичні напрацювання, що розкривають багатогранні освітні можливості вищезазначеного курсу для фахівців з релігієзнавства.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовується феноменологічний та системний підходи, що дає можливість розглянути релігію як духовний феномен в усіх його проявах. Застосовуються різні методи дослідження, серед яких найбільш вагомими постають методи компаративного та структурного аналізу, через які вибудовується запропонована система вивчення предмету.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі представлення авторського бачення викладання курсу, що може стати у пригоді для подальшого вдосконалення та наукового осмислення ролі порівняльного релігієзнавства в процесі набуття студентами релігієзнавчого фаху.

Висновки. Викладання курсу «Порівняльне релігієзнавство» в університеті є вкрай необхідним для майбутніх фахівців з релігієзнавства. Враховуючи, що цей курс викладається після засвоєння основних курсів з релігієзнавства, він виконує функцію систематизації набутих знань. А також цей курс розкриває науково-дослідницькі перспективи релігієзнавчої галузі, дає більш глибоке усвідомлення сутності духовної культури людства, окреслює перспективи її розвитку.

Ключові слова: методологія, методика, релігія, порівняльне релігієзнавство, компаративний аналіз.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. В усі часи релігія була не просто важливою, але невід'ємною частиною людського буття та світосприйняття. Величезна сфер духовної культури (якщо не всі) так чи інакше походять від релігійних практик. Тому релігійні та теологічні концепції посідають вагоме місце серед інших теорій культури. Відтак, досягнути людську культуру в її багатовимірності неможливо без релігійної компоненти, а це, у свою чергу, актуалізує необхідність підготовки фахівців-релігієзнавців не тільки як вузьких спеціалістів, але й як дослідників і практиків, що працюють на межі релігієзнавства і соціології, політології, соціальної психології, культурології тощо.

Високоякісна підготовка передбачає вивчення спеціальних фахових курсів серед яких, на нашу думку, важливе місце має посідати курс «Порівняльного релігієзнавства». Оскільки цей курс не є досить детально розробленим і поширеним в українському освітньому просторі, виникають певні труднощі через нестачу методичної літератури. Тому ми спробуємо хоча б частково заповнити цю прогалину.

Аналіз основних досліджень і публікацій з вищезазначеної теми, на нашу думку, слід розпочати з праць відомого німецького та англійського філолога та релігієзнавця Макса Мюллера (1823–1901), який

захопився порівняльним методом і почав його активно пропагувати відносно «науки релігії». Відома його знаменита формула «Хто знає одну (релігію), не знає жодної» стала девізом релігійної компаративістики [3].

Серед класиків порівняльного релігієзнавства треба також назвати Джеймса Дж. Фрейзера з його відомою працею «Золота гілка: Дослідження магії та релігії» [8], що вплинула на розвиток культурної антропології, міфології та порівняльного релігієзнавства. В його роботі представлено аргументовану величезним емпіричним матеріалом спробу знайти універсальні закономірності в релігії та міфології. Феноменологічне релігієзнавство в особі Мірча Еліаде відкрило нові підходи до розуміння міфу, ритуалу та сакрального досвіду, що було своєрідним революційним проривом у сфері порівняльного релігієзнавства. Також М. Еліаде звернув увагу на приховану у формах світської культури релігійність і зробив висновок про кріпторелігійність будь-яких культурних практик [7]. До подібної думки дещо раніше приходив київський філософ М. Бердяєв, який виявляє в комуністичному світогляді цілу низку запозичених у інших культурах релігійних ідей. Тобто філософ фактично здійснює компаративний аналіз іудаїзму, християнства і комуністичного вчення [6].

Значний внесок у розвиток сучасного порівняльного релігієзнавства зробив Е. Мартинюк [2] як один з організаторів науково-дослідницького центру «Компаративістські дослідження релігії» при філософському факультеті Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Центр мав допомогти створенню нових релігієзнавчих курсів у вищих навчальних закладах. З цією метою було організовано періодичне видання журналу «Компаративістські дослідження релігії», де представлені нові дослідження у цій галузі [1]. Це неабияк посприяло становленню вітчизняного порівняльного релігієзнавства. Елементи компаративного аналізу релігій ми знаходимо також в українських підручниках з релігієзнавства.

Також важливе значення для розвитку українського порівняльного релігієзнавства має вихід перекладу книги Стівена Протеро «Всім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення», який зробив акцент на дослідженні саме специфічних рис найбільш поширених релігій світу [4].

Мета статті – окреслити методологічні основи викладання курсу «Порівняльне релігієзнавство» та представити певні авторські методичні напрацювання, що розкривають багатогранні освітні можливості вищезазначеного курсу для фахівців з релігієзнавства.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та/або експериментального дослідження із зазначенням методів дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовується феноменологічний та системний підходи, що дають можливість розглянути релігію як духовний феномен в різних його проявах. Застосовуються також інші методи дослідження, серед яких провідними постають методи структурного і компаративного аналізу, через які вибудовується запропонована система викладання предмету.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Маючи на меті окреслити методологічні підходи курсу «Порівняльне релігієзнавство» слід зазначити, що вибір методології визначає не лише відбір раціональних підходів до аналізу релігій, але й навіть певну міжкультурну емпатію, інтуїцію в процесі викладання курсу. Успішний вибір методу надасть можливість не просто сухо порівнювати факти релігійної сфери, але й зрозуміти релігії як живі культурні системи, що не просто функціонують, але й впливають на людську поведінку, спосіб життя, світогляд, мораль, мистецтво та ін. Серед методологічних підходів, які можуть забезпечити успішне викладання курсу слід виділити наступні: феноменологічний, порівняльно-аналітичний, культурно-антропологічний, герменевтичний та історико-критичний.

Щодо феноменологічного підходу, то його основна ідея – відсторонено досліджувати релігійні явища так, як їх сприймають самі віруючі. Це має посприяти формуванню толерантності, що є необхідною умовою для успішної діяльності фахівця з релігієзнавства в контексті європейської культури. Прикладом застосування феноменологічного підходу може бути аналіз феномену священного в різних культурах, пояснення символіки, виявлення спільних архетипів, інтерпретація міфів. Доречним буде використання феноменологічного підходу також під час розгляду ритуалу як певного релігійного досвіду.

Культурно-антропологічний підхід передбачає розгляд релігії як частини узвичаєного життя людини, в межах якого релігія постає як конструктор соціальної єдності. Цей підхід дозволяє усвідомити певний символічний порядок, який підтримують обрядові дії. Наразі плідним може бути дослідження релігій через вивчення обрядовості «перехідних станів» (народження, шлюб, смерть) чи, наприклад, аналіз табу та інших релігійних заборон, виокремлення сакрального простору та визначення його особливостей.

Герменевтичний метод може бути покладений в основу роботи зі священними текстами, зокрема через аналіз притч, метафор, одкровенень в різних варіаціях і в різних культурах, включаючи сучасну.

Історико-критичний підхід розкриває еволюцію вірувань та їхні взаємозв'язки та взаємовпливи, що допомагає усвідомленню релігії як певної системи.

Усі вищезазначені підходи стають у пригоді плідному компаративному аналізу. Іншими словами, така комбінація підходів дозволяє охопити різні аспекти релігійних систем, краще засвоїти вже набуті знання, поглибити їх та пробудити дослідницький інтерес до предмету в студентів-релігієзнавців. Застосування комплексної методології дозволяє досягнути розуміння релігії як складного феномену, що поєднує метафізику, міф, ритуал, етику і певним чином витлумачену соціальну реальність.

Головним у порівняльному релігієзнавстві є прагнення знайти «спільне і специфічне, унікальне». Розгляд паралелей і контрастів в релігійних поглядах, віруваннях, текстах, обрядах, поглядах на добро і зло, смерть і спасіння дозволяє глибше пізнати феномен релігії як такої. Причому, слід зазначити, що головною умовою цього підходу є уникнення «ціннісного» порівняння.

Практичною частиною нашого дослідження є окреслення одного з можливих варіантів основної тематики курсу «Порівняльне релігієзнавство».

Тема № 1 курсу – «Методи порівняльного аналізу релігій» – традиційно має на меті ознайомлення з основними підходами до вивчення порівняльного релігієзнавства, їхніми перевагами та недоліками. Також йдеться про визначення критеріїв, які можна використовувати для зіставлення різних релігій. Перше питання теми представляє порівняльне релігієзнавство як науковий підхід. Доречним є розпочати з висвітлення виникнення порівняльного релігієзнавства та окреслення ролі порівняльного аналізу у вивченні релігійних феноменів. Також важливим аспектом розкриття цього питання є окреслення труднощів порівняльного аналізу релігій, що представлені через низку культурних, ментальних, мовленевих та інших обмежень, які студент має усвідомлювати. Наприклад, існує проблема етноцентризму та упередженості (оцінка певних релігій як вищих і нижчих); проблема термінології (багато понять в одній релігії не мають прямих аналогів у іншій). Взагалі досить часто постає питання, чи можливо «зіставляти незіставне»? Обговорення цих проблем поступово розкриває сутність порівняльного релігієзнавства, як потужного інструменту для розуміння релігійного розмаїття людського буття.

Друге питання першої теми представляє основні методи порівняльного аналізу: історичний, феноменологічний, структурний, психологічний, соціологічний, порівняльно-типологічний. Оскільки порівняння релігій – це складний процес і враховуючи те, що кожна окрема релігія має свою історію і свій культурний контекст, своє богослов'я і свої ритуали, для адекватного аналізу використовують різні методи. Це дозволяє оцінити релігію з різних точок зору. Кожен метод порівняльного аналізу може бути представлений у вигляді наступної схеми: 1) сутність методу; 2) приклади застосування та 3) критика методу (слабкі сторони/недоліки). Відповідна структура аналізу методів виробляє практичні навички та окреслює перспективи їхнього застосування.

Наведемо приклад «роботи» структурного аналізу у порівняльному релігієзнавстві. Наразі за основу може братися принцип бінарних опозицій, за яким організоване людське мислення. Так, більшість релігійних концепцій побудовані навколо дуалістичних пар: світло-темрява; добро-зло; життя-смерть; чисте-нечисте; чоловіче-жіноче. Тому саме за зазначеними параметрами може проводитися порівняльний аналіз релігій, які осмислюються як система протиставлень.

Також можуть порівнюватися міфи та ритуали як відображення універсальних структур (Хаос → Порядок, Жертва Творця, Священне слово) тощо. Щодо критики методу, то слід наголосити на тому, що висновки можуть бути занадто узагальненими і привести до ігнорування унікальних та історико-культурних контекстів. Проте значущість застосування структурного методу є безперечною. Він є тим інструментом, який дозволяє виявити глибинні закономірності в релігіях, аналізуючи міфи, символи та ритуали. Він також допомагає усвідомити, що релігії різних народів мають спільні архетипи, що натякає на існування універсальних моделей мислення.

Наступні теми передбачають студії з порівняльного релігієзнавства на яких пропонуються варіанти порівняння різних структурних елементів релігій.

У темі № 2 пропонується порівняльний аналіз концепцій Бога. Після згадки про розуміння Бога у різних релігіях світу і звернення до класифікації релігійних уявлень про Бога (монотеїзм, політеїзм, пантеїзм, панентеїзм, деїзм) можна здійснити порівняння ключових атрибутів Бога в різних релігіях. Наразі використовуємо такі поняття як трансцендентність та іманентність, особистісність і безособовість, милосердя та жорстокість, множинність чи єдність. Порівняльний аналіз різних концепцій Бога (монотеїзм, політеїзм, пантеїзм, деїзм) може проводитися за наступними критеріями: кількість богів, природа Бога, втручання/не втручання в життя світу і людей, наявність священних книг чи усна традиція. Також можливий порівняльний аналіз наявності концептів милосердя чи справедливості, каральної функції Бога (Бог як Любов і Бог як справедливий суддя). Наводимо приблизну порівняльну таблицю:

Християнство:	Бог – любов і Страшний Суд;
Іслам:	Аллах милосердний і Судний день;
Юдаїзм:	Бог прощає і карає за гріхи;
Індуїзм:	Карма має наслідки і немає судді, лише закон карми;
Буддизм:	співчуття; карма працює автоматично.

Цікавим буде також компаративний аналіз філософських інтерпретацій Бога, починаючи з античної філософії і закінчуючи сучасною квантовою фізикою. Підсумковим результатом лекції може бути обговорення питання про те, як змінюються уявлення про Бога в сучасному світі?

Темі № 3 пропонується присвятити релігійним космологіям та міфам про створення світу. Порівняльний аналіз пропонуємо здійснювати за наступними критеріями: джерело, тип творення, роль божества у створенні світу, концепція часу. Порівнюватимемо Біблійний, Ісламський, Ведичний і Даосський міфи. Висновки порівняльного аналізу наступні: 1) всі міфи про творення мають спільні риси – вони пояснюють порядок у світі, походження людини та важливість божественного начала; 2) відмінною рисою є те, що монотеїстичні релігії (юдаїзм, християнство та іслам) акцентують увагу на всемогутності Бога; східні традиції (індуїзм, даосизм) говорять про циклічність і спонтанність творення. Далі може бути проведений порівняльний аналіз релігій за концепціями часу: лінійний чи циклічний час, беручи за основу аналізу наступні параметри: початок/кінець часу, призначення часу, життя людини в часі, мета людського існування в площині подолання часових обмежень. Завершення компаративних студій в рамках цієї теми можна присвятити порівняльному аналізу есхатологічних уявлень. Підсумком проведених порівнянь може бути констатація факту, що в авраамічних релігіях кінець світу вписується у час, що має лінійний характер: існує початок (творення) і кінець (суд, нове царство Бога). В індуїзмі і буддизмі кінця як такого немає – циклічний характер часу означає постійне відродження світів. У зороастризмі, скандинавських міфах простежується боротьба добра і зла, але є можливість нового

початку. Незважаючи на існуючі відмінності, всі релігії трактують кінець світу як моральне очищення та перехід до нового стану буття.

Тема № 4 передбачає порівняльний аналіз священних текстів та канонічних традицій. Для аналізу беруться Біблія, Коран, Веди, Трипітака, Авеста. Загальна характеристика священних книг може порівнюватися за наступними параметрами: релігія, мова, час творення, основна тема. Всі факти наразі є досить відомими з чисельних джерел, проте складання такої порівняльної таблиці дає можливість систематизувати раніше набуті знання. Важливим є порівняння священних текстів за походженням, структурою, основними темами та назвою. Може бути використано ще декілька параметрів порівняльного аналізу з метою виявлення структурних елементів текстів: монотеїзм чи політеїзм, концепція Бога, доля людини, кінець світу, етика, мета життя. Важливим є з'ясування питання, чи відносяться священні тексти до писемної чи усної традиції. Може бути здійснений порівняльний аналіз ролі коментарів у кожній релігії для адаптації, інтерпретації священних текстів.

Порівнянню релігійних ритуалів і культових практик присвячена **тема № 5**. Розглядаються основні типи ритуалів (жертвоприношення, молитва, паломництво, медитація, таїнства/обряди, пости) та здійснюється їхній порівняльний аналіз.

Досить плідним ми вважаємо порівняльний аналіз моральних аспектів різних релігій. Саме це передбачає **тема № 6**. Варіативність «Золотого правила» у різних релігіях ілюструє, що всі релігії визнають важливість взаємоповаги та співчуття, тут присутня ідея моральної відповідальності перед іншим. Також «Золоте правило» презентує концепцію суспільного добра та гармонії. Ще одним об'єктом дослідження в рамках предмету може бути питання добра і зла, які представлені в релігіях через варіативність, двоїстість чи єдність.

У підсумку визначаємо двоїстичні релігії (зороастризм, християнство, іслам, юдаїзм), які представляють боротьбу між добром і злом, де людина має зробити вибір між ними, та релігії єдності (даосизм, індуїзм, буддизм), які розглядають добро і зло як взаємозалежні аспекти буття, що не існують одне без одного. Предметом компаративного аналізу можуть виступати питання гріха, карми, долі, року та відповідальності за вчинки, які є центральними у багатьох релігійних традиціях. Також важливим є питання про присутність поняття первородного гріха; про те, чи можливо спокутувати провини; у чому сутність покаяння тощо.

У більшості релігійних традицій існує особлива категорія осіб, які виконують роль посередників між трансцендентним й іманентним, між вищою духовною реальністю, Богом та людьми. Це пророки, святі, священники, гуру, імами, лами, шамани та ін. Вони можуть бути вчителями, духовними лідерами або навіть медіаторами між світами. Кожна релігійна традиція має свої уявлення про їхню роль, походження та функції. Саме компаративному аналізу сутності і функцій посередників між Богом (трансцендентним) і людьми може бути присвячена **тема № 7**.

На нашу думку, порівняльне релігієзнавство має неабиякий дослідницький потенціал. Серед можливих тем, розглянутих в контексті *індивідуальної роботи з курсу*, можуть бути питання, присвячені сакральним топосам, особливостям релігійної архітектури (різновиди, форми, структура простору, символіка та його сакральне зонування) та релігійній атрибутиці, відношенням до чернецтва (позитивне/негативне, форми чернецтва), особливостям монастирського життя, різним варіантам аскетизму тощо.

Варіативність виявлення релігійності в людській культурі настільки різноманітна і неординарна, що це по-новому ставить питання про осмислення її глибинної сутності, яка проявляється не в якомусь одному вимірі, єдиному для всіх релігій, а представляє собою цілий спектр релігійних уявлень і містичних практик.

Курс порівняльного релігієзнавства має бути предметом, що актуалізує критичне мислення, творчий потенціал здобувача освіти, формує та розвиває його дослідницькі навички, зокрема, здатність до аналізу та систематизації тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладання «Порівняльного релігієзнавства», на нашу думку, є вкрай необхідним для майбутніх фахівців із релігієзнавства. Цей предмет пропонується студентам після засвоєння курсів, що вивчають окремо різні релігії та священні тексти. Відповідно, цей курс виконує наступні функції: 1) систематизації набутих знань; 2) розкриття науково-дослідницьких перспектив релігієзнавства; зокрема, окреслення перспектив розвитку наукової галузі через дослідження історико-культурного, філософського та психологічного підґрунтя конкретного релігійного феномену в контексті компаративістики; 3) поглиблення усвідомлення фахівцем з релігієзнавства сутності духовної культури людства в її варіативності; 4) формування толерантного ставлення до носіїв різних релігійних традицій.

References

1. Компаративістські дослідження релігії. URL: <https://surl.ln/qblsfc> (дата звернення 15.04.2024 р.). Komparatyvistski doslidzhennia relihii [Comparative studies of religion]. Retrieved from: <https://surl.ln/qblsfc> [in Ukrainian].
2. Мартинюк Е.І. Конвергентні процеси в релігійному житті другої половини ХХ ст. Компаративістські дослідження. Наука і релігія: Проблеми діалогу: Одеськ. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Наук.-дослідн. Центр «Компаративістські дослідження релігії». Одеса: АО Бахва, 2002. С. 37–48. Martyniuk, E.I. (2002). Konverhentni protsesy v relihiinomu zhytti druhoi polovyny XX st. [Convergent processes in religious life of the second half of the 20th century]. Komparatyvistski doslidzhennia. Nauka i relihiia: Problemy dialohu: Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I. Mechnykova. Naukovo-doslidnytskyi tsentr «Komparatyvistski doslidzhennia relihii» [Comparative studies. Science and religion: Problems of

- dialogue: Odessa National University named after I.I. Mechnikov. Research center «Comparative studies of religion»]. Odesa: AO Bakhva. 37 – 48. [in Ukrainian].
3. Мюллер Ф.М. Вступ до науки про релігію. URL: <https://surl.lu/nttkll>. (дата звернення 15.04.2024 р.) Müller, F.M. Vstup do nauky pro relihiu. [Introduction to the science of religion]. Retrieved from: <https://surl.lu/nttkll>. [in Ukrainian].
 4. Протеро С. Вісім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення. Київ: BookChef, 2022.
Protero, S. (2022). Visim relihii, shcho panuiut u sviti: chomu yikhni vidminnosti maiut znachennia. [The Eight Rival Religions That Run the World – and Why Their Differences Matter]. Kyiv: BookChef. [in Ukrainian].
 5. Торчинов Є. URL: <https://surl.lu/cziraa> (дата звернення. (15.04.2024 р.) Torchynov, Ye. Retrieved from: <https://surl.lu/cziraa>. [in Ukrainian].
 6. Berdyaev N. The Origin of Russian Communism. Translated by Reginald Michael French. London: Bles: Centenary Press, 1937. URL: http://www.jesus-for-all.com/fikr/pdf_3189.pdf (дата звернення: 1.05.2025). Berdyaev, N. (1937). The Origin of Russian Communism. Translated by Reginald Michael French. London: Bles: Centenary Press, 1937. Retrieved from: http://www.jesus-for-all.com/fikr/pdf_3189.pdf [in English].
 7. Eliade Mircea. The Sacred and The Profane. URL: <https://surl.li/reuslv>. (дата звернення: 1.05.2025). Eliade, Mircea. The Sacred and The Profane. Retrieved from: <https://surl.li/reuslv>. [in English].
 8. The Golden Bough: a study of magic and religion by Sir James George Frazer. URL: <https://surl.lu/tdzwyl>. (дата звернення: 02.05.2024). The Golden Bough: a study of magic and religion by Sir James George Frazer. Retrieved from: <https://surl.lu/tdzwyl>. [in English].

Pulina Victoria

ORCID 0000-0002-3412-877X

Doctor of Philosophy, Associate Professor of Department
of Philosophy and Cultural Studies,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: dezi67@ukr.net

Bohun Mykola

ORCID 0000-0002-8721-6298

Doctor of Philosophy,
Associate Professor of Department of Philosophy and Cultural Studies,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: nbogun@dnnet.com.ua

A COURSE «COMPARATIVE RELIGION STUDIES»: METHODOLOGY AND METHODS OF TEACHING

The article presents some essential points of teaching of a university course «Comparative Religion Studies» for future religion scholars. The authors pay attention at both methodology and methods of this course teaching, taking into consideration the mentioned in the heading of the article comparative method predominance. The study reveals prospects of the comparative method usage for more thorough comprehension of religion processes and religions interaction in past and present times.

The purpose of the article is to outline methodological background of the course «Comparative Religion Studies» teaching and some author's methodic works, which reveal multifaceted potential of this course for professional religion scholars.

The methodology is based upon phenomenological and systematic methods; such an approach gives us possibility to study religion as spiritual phenomenon in all of its manifestations. Besides, the authors use some other methods, especially methods of comparative and structural analysis, due to which the proposed system of the object study has been created.

Scientific novelty. This is a presentation of the authors' vision of the course teaching. It can be useful for further improvement and scientific comprehension of the comparative religion studies role in the process of education of the future religion scholars.

Conclusions. Teaching of the university course «Comparative Religion Studies» for the future professional religion scholars is extremely necessary. Such a discipline is preceded by the main religion studies courses; thus, it performs function of the acquired knowledge systematization. Moreover, this university course shows research perspectives of the religion studies, enables deeper understanding of the spiritual culture and outlines perspectives of its development.

Keywords: methodology, methods, religion, comparative religion studies, comparative analysis.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2025

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Т.В. Янченко